

MARIOLOGIJA DRUGOG VATIKANSKOG KONCILIA

Dr Tomislav J. ŠAGI-BUNIC

1. U svom opsežnom korpusu Drugi vatikanski koncil (1962—1965) govori o Mariji na brojnim mjestima i u različitim dokumentima.¹

Tako u svojoj konstituciji o liturgiji »Sacrosanctum Concilium« kaže da »*Sveta Crkva u svetkovanju godišnjeg ciklusa Kristovih otajstava posebnom ljubavlju časti blaženu Bogorodicu Mariju koja je nezrešivim vezom svezana sa spasenjskim djelom svog Sina; u njoj kao u udivljenjem promatra i uzvisuje preodličan plod Otkupljenja, te, kao u najčišćoj slici, s radošću promatra ono što ona sama, cijela, želi biti i čemu se nada*« (br. 103). U tom svom dokumentu, izglasanom i proglašenom 4. prosinca 1963, Koncil je u toj zbitoj formulaciji već postavio neke od najtemeljnijih smjernica svoje mariologije: Crkva časti Bogorodicu neizdvojivo uključenu u Kristovo spasiteljsko djelo, te u njoj — kao u ostvarenju — vidi ono što ona sama ima postati.

Vrijedni se mariološki elementi mogu naći u dekretu o misijskom djelovanju Crkve »Ad gentes« (br. 4 i 42), u dekretu o apostolatu laika »Apostolicam actuositatem« (br. 4), u dekretu o ekumenizmu »Unitatis redintegratio« (br. 14, 15), i drugdje. No glavni koncilski mariološki tekst koji je papu izazvao da »*s dubokim uzbuđenjem*« konstatira da se

¹ *Literatura* (navodim samo najglavnije spise koji su mi poslužili kod ovoga rada): J. Ant. DE ALDAMA, *Typus et exemplar in capite VIII Constitutionis dogmaticae »Lumen Gentium«: Acta Congressus internationalis de theologia Concilii Vaticani II* (ed. par. Ad. Schoenmetzer), Typis Polyglottis Vaticanis 1968, str. 198—203 — C. BALIC, *Maria, Dizionario del Concilio Ecumenico Vaticano secondo*, Roma 1969, col. 1360—1371. — C. BALIC, *Circa schema Constitutionis dogmaticae De Beata Maria Virgine Matre Ecclesiae, Votum* — Typ. Pol. Vat. 1963. — C. BALIC, *Il Capitolo VIII della costituzione »Lumen Gentium« e l'ecumenismo*, estratto da »Unitas«, XX (1965) n. 4. — C. BALIC, *De vi ac momento conceptus »maternitatis« accommodati muneris B. Mariae Vg. in Ecclesia*, Acta Congressus int. de theologia Conc. Vat. II, Typ. Pol. Vat. 1968, 204—224. — C. BALIC, *De exegesi, theologia biblica et theologia dogmatica, Maria in Sacra Scriptura*, vol. VI, Romae 1967, 319—329. — C. BALIC, *De Mariologia et theologia hodierna, Ephemerides Mariologicae, Matriti* 1970, 31—42. — C. BALIC, *De motu mariologico-mariano et motione oecumenica saeculis XIX et XX, De Mariologia et Oecumenismo*, Romae 1962, 519—573. — G. BARAUNA, *La SS. Vergine al servizio dell'economia della salvezza*, u: G. BARAUNA, *La Chiesa del Vaticano II* (kolekt. djelo), Firenze 1965, 1137—1155. — G.—M. BEHLER, *Maria »Aurora della nostra salvezza«, Sacra Doctrina*, 69—70 (Bologna 1973) 49—64. — D. BERTETTO, *La Beata Maria Vergine Madre di Dio nel mistero di Cristo e della Chiesa*, u: A. FAVALE et soc., *La costituzione dogmatica sulla Chiesa*, Torino 1965, 825—876. — D. BERTETTO, *De B. Maria Virgine et sacerdotio Ecclesiae*, Acta Congressus int. de theol. Conc. Vat. II, Typ. Pol. Vat. 1968, 225—237. — G. M. BESUTTI, *Maria nel culto, Sacra Doctrina* 69—70 (Bol. 1973) 285—300. — R. BIAGGI, *Maria nella »Nuova Teologia«, Sacra Doctrina* 69—70 (Bol. 1973) 309—322. — B. BOSCHI, *Maria nell'Antico Testamento, Sacra Doctrina* 69—70 (Bol. 1973) 9—48. — F.—M. BRAUN, *Annotationes circa caput VIII constitutionis dogmaticae de Ecclesia, Acta Congressus int. de theol. Conc. Vat. II*, 238—244. — L. CIAPPI, *Marija »Majka Crkve«, Bogoslovska smotra*, 36 (Zagreb 1966) 549—562. — D. FERNANDEZ, *Fundamentos patristicos del capitulo VIII de la constitucion »Lumen Gentium«, Ephemerides Mariologicae, Matriti* 1966, str. 33—77. — A. FEUILLET, *Le jugement messianique et la Vierge Marie dans la prophétie de Siméon (Lc 2,35), Studia mediaevalia et mariologica* — P. Carolo Balić OFM septuagesimum expleti annum dicata, Roma 1971, 423—447. — J. GALOT, *Maria, tipo e modello della Chiesa*, u: G. BARAUNA, *La Chiesa de Vaticano II* (kolekt.), Firenze 1965, 1156—1171. — B. GHERAR-

Bogorodici Mariji u otajstvu Krista i Crkve«, nalazi se u dogmatskoj konstituciji o Crkvi »Lumen gentium«, kao njezino *Osmo poglavlje* (brojevi 52—69). Taj je tekst papa Pavao VI — u zaključnom govoru Treće koncilске periode 21. studenog 1964. — nazvao »vrhuncem i krunom« (fastigium) čitave konstitucije o Crkvi, te istakao da se stoga promulgacijom konstitucije o Crkvi »ovo zasjedanje zaključuje kao nekim neusporedivim himnom kojim se izriče pohvala Bogorodici«. To je tekst koji je papa izazvao da »s dubokim uzbuđenjem« konstatira da se »prvi put dogodilo da jedan ekumenski koncil iznosi tako široku sintezu katoličke nauke o mjestu što ga Blažena Djevica Marija zauzima u misteriju Krista i Crkve«.²

Taj tekst uzimamo kao osnovicu za ovo naše raspravljanje o *mariologiji Drugog vatikanskog koncila*. Već po tome što ga Koncil donosi kao dio jedne *dogmatske* konstitucije, taj tekst očito tvori — po želji Koncila — polazište i usmjerenje za svaku pokoncilsku teologiju o Mariji, ali bez sumnje također i za svako razvijanje i unapređivanje duhovnog života i pobožnosti u Crkvi, u duhu načela »sentire cum Ecclesia«. Taj je tekst, prema tome, temeljni tekst i za pastoralnu praksu u njegovanju i promicanju marijinske pobožnosti za današnje i buduće vrijeme, u skladu s pravorijekom najvišeg foruma Učiteljstva Crkve.

2. Nećemo moći ovdje razraditi u pojedinosti cjelokupnu pretpovijest i povijest toga teksta, do njegova konačnog usvajanja na svečanoj koncilskoj sjednici 21. studenog 1964, premda bi to unijelo mnogo svjetla u razumijevanje njegova smisla i njegovih dimenzija. Nešto ipak moramo reći: bar toliko koliko je neophodno da se shvati najtemeljnija opća orijentacija što je tekst ima u svom sadašnjem, definitivnom obliku.

Najveće zasluge za taj tekst, bez svake sumnje, ima naš teolog dr Karlo Balić, franjevac, predsjednik Međunarodne marijanske akademije

DINI, *Mater Ecclesiae, Sacra Doctrina* 69—70 (Bologna 1973) 145—184. — Th. KOEHLER, *Maria, Mater Ecclesiae*, u: *Bulletin de la Société Française d'Études Mariales*, XI (1953) 133—157. — H. KOESTER, *Mariologie*, u: R. VANDER GUCHT — H. VORGRIMLER, *Bilan de la théologie du XXe siècle*, t. II, Casterman, Tournai—Paris 1970, 351—370. — R. LAURENTIN, *La Madonna del Vaticano II*, [Vicenza] 1965. — R. LAURENTIN, *Sens et historicité de la conception virginale, Studia mediaevalia et mariologica* — P. Carolo Balić . . ., Roma 1971, 515—542. — H. M. MANTEAU—BONAMY, *Bilancio Mariano postconciliare in Francia, Sacra Doctrina* 69—70 (Bol. 1973) 337—345. — J. MEDINA ESTEVEZ, *De momento oecumenico capituli VIII Constitutionis dogmaticae »Lumen gentium«*, *Acta Congressus int. de theol. Conc. Vat. II*, str. 255—265. — A. MUELLER, *Fragen und Aussichten der heutigen Mariologie*, u: FEINER — TRUETSCH—BOECKLE, *Fragen der Theologie heute*, Benziger, Einsiedeln—Zuerich—Koeln 1960, 301—318. — M.-J. NICOLAS, *Marie — Mère du Sauveur*, Desclée, Paris 1967, XIV—127. — G. PHILIPS, *L'Eglise et son mystère au IIe concile du Vatican*, t. II, Desclée, Paris 1968, 207—289. — G. PHILIPS, *Le dogme marial et le mystère de culte aujourd'hui. De cultu mariano saeculis VI—XI*, *Acta Congressus mariol.-mar. inter. in Croatia anno 1971 celebrati*, vol. II, Romae 1972, 1—15. — G. PHILIPS, *Un thème théologique ravivé: la foi de la sainte Vierge, Studia mediaevalia et mariologica* . . . Roma 1971, 575—588. — G. PHILIPS, *De Mariologia in contextu hodiernae theologiae*, u: *De Mariologia et Oecumenismo*, Romae 1962, 3—30. — B. PRETE, *Il sommario di Atri 1,13—14 e suo apporto per la conoscenza della Chiesa delle origini, Sacra Doctrina* 69—70 (Bol. 1973) 65—124. — B. RIGAUX, »Fille de Sions«, *Studia mediaevalia et mariologica* . . . Roma 1971, 405—422. — P.—W. SCHEELE, *Maria* — »Mutter in Israel«, *De cultu Mariano saeculis VI—XI*, *Acta Congressus Mariol. — mar. int. in Croatia a. 1971 celebrati*, vol. II, Romae 1972, 109—123. — O. SEMMELROTH, *Maria*, u: H. FRIES, *Handbuch theologischer Grundbegriffe*, Bd. II, Muenchen 1963, 116—122. — O. SEMMELROTH, *Quomodo Mariologiae cum Ecclesiologye coniunctio adiuvet utriusque mysterii interpretationem*, *Acta Congr. int. de theol. Conc. Vat. II*, 1968, 266—277. — O. SEMMELROTH, *Dogmatische Konstitution ueber die Kirche, Kommentar zum VIII Kapitel, Lexikon fuer Theologie und Kirche, Das Zweite Vatikanische Konzil*, T. I, Herder, 1966, 326—247. — C. SPICQ, *Il primo miracolo di Gesù dovuto a sua Madre* (Giov 2,1—7), *Sacra Doctrina* 69—70, 125—144. — A. WENGER, *Vatican II, Chronique de la Troisième session*, Paris 1965.

² *Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, Constitutiones Decreta Declarationes, cura et studio Secretariae generalis Concilii Oecumenici Vaticani II, Typis Polyglottis Vaticanis 1966, str. 983—984.*

u Rimu. On je kao član Pripravne teološke komisije bio glavni redaktor *prvog nacrt*a koji je za vrijeme Koncila poslužio kao osnovica za izradu konačnog teksta, te iz kojega su značajni i važni dijelovi ušli u konačni tekst, a vodio je posao usavršavanja nacrt — zajedno s mons. G. Philipsom, koji je 19. studenog 1963, kao generalni redaktor nacrt *o Crkvi*, bio određen da u suradnji s Balićem uskladi Balićev tekst za uvrštavanje u konstituciju *o Crkvi* — sve do njegova konačnog usvajanja na sjednici 21. XI 1964.³

Prvi nacrt (»Balićev nacrt«), pošto ga je Centralna pripravna komisija bila odobrila u lipnju 1962, razdijeljen je koncilskim ocima na 25. generalnoj kongregaciji, dne 23. XI 1962, zajedno s nacrtom konstitucije *o Crkvi*, pod naslovom »Nacrt dogmatske konstitucije o Blaženoj Djevici Mariji Majci Božjoj i Majci ljudi«.⁴ Taj se tekst nalazio u istom svesku s nacrtom *o Crkvi*, a slijedio je XI (posljednje) poglavlje nacrt *o Crkvi*. Bio je relativno kratak, podijeljen u šest točaka. Njegova je glavna značajka bila što je polazio od marijinskih dokumenata posljednjih papa, da izloži što »Katolička Crkva kao takva o Marijinoj ulozi, povlasticama i kultu stvarno vjeruje, drži i uči«, jer da se danas, s obzirom na noviji mariološki razvitak u Katoličkoj Crkvi, »jasna riječ« o tome očekuje, a očekuju je i katolici i nekatolici.⁵ Zato u nacrtu nije bilo »niti jednog stava (sententia) koji ne bi već bili iznijeli pape«. Ali se pri sastavljanju stalno vodilo računa o »odijeljenoj braći i njihovu načinu mišljenja«, pa su zato izostavljeni različiti razumi (kao npr. »suotkupiteljica«) koje bi odijeljena braća mogla teže razumjeti, makar se ti izrazi i nalazili u papinskim dokumentima.⁶ Balićev je nacrt uistinu želio biti veoma trijezan, opetovano upozoravajući teologe i propovjednike (br. 3 i 5) da se klone svakog pretjeravanja, jer se »Majka Božja ni na nakav način ne smije izjednačavati s Kristom« (br. 3).⁷ Veliku je brigu posvećivao tome da se sve strukturira *kristocentrično*.

Bilo je naviješteno da će se o tom mariološkom nacrtu raspravljati prije nego o nacrtu *o Crkvi*; za to se posebno založio (28. XI 1962) kardinal A. Ottaviani, kao predsjednik Doktrinalne komisije, kako bi taj dokument mogao biti odmah usvojen te na završetku prve periode, za blagdan Bezgrešnog Začeca, 8. prosinca 1962. proglašen.⁸ No mnogi

³ Usp. R. LAURENTIN, *La Madonna del Vaticano II, Storia, esegesi e testo del capitolo ottavo della costituzione »De Ecclesia«*, Sotto il Monte — Bergamo 1965, str. 31; C. BALIĆ, *Maria*, čl. u *Dizionario del Concilio ecumenico Vaticano secondo*, Roma 1969, 1360—1361; A. WENGER, *Vaticano II, Chronique de la Troisième session*, Paris 1965, str. 95.

⁴ *Acta synodalia Sacrosancti concilii oecumenici Vaticani II*, vol. I, pars 4, Typis Polyglottis Vaticanis 1971, pg. 92. U daljnjem tekstu navodim izdanje koncilskih zapisnika pod siglom: *Acta Vat.*, s naznakom sveska (rimskom brojkom) i dijela (arapskom brojkom).

⁵ *Acta Vat.*, I, 4, pg. 98.

⁶ *Acta Vat.*, I, 4, pg. 99.

⁷ *Acta Vat.*, I, 4, pg. 95, redak 13—14.

⁸ To je bilo na 29. generalnoj kongregaciji. Kard. Ottaviani je rekao da »mu se čini gotovo smiješnim započeti raspravu o Crkvi, traktat od 80 stranica, koji vrvi mnogim pitanjima, posebno kad se radi ne samo o ekumenizmu nego i o odnosima između Crkve i Države, o članovima Crkve itd., sve će to, predvida se, izazvati mnoge diskusije. Jednako bi besmisleno bilo reći: sad ćemo malo unaprijed srknuti iz toga nacrt, a raspravljat ćemo o njemu poslije, u mjesecu rujnu. Meni se čini besmislenim malo posrknuti deset mjeseci prije samog pretrešanja... Predlažem da se odmah pređe na jedan dio traktata o Crkvi, na neke vrste dodatni prilog traktata o Crkvi, a koji u sebi ima određen poseban oblik, tj. na shemu konstitucije o Blaženoj Djevici Mariji. To je već bilo odlučeno, sve do prošle nedjelje; uzor. kardinal Državni tajnik rekao mi je da budem spreman izvijestiti o tom nacrtu; isto je prošle nedjelje potvrdio generalni tajnik Koncila, u pismu koje mi je poslao. Čudim se da tako brzo mijenjate odluku... Meni se čini da bismo mogli pružiti prizor sloge sinova koji govore o svojoj Majci. Naime, vidite, slažemo se s odijeljenima, kao što je malo prije tako dobro rekao uzor. kardinal Tappouni, a jučer smo to čuli od drugih istočnjaka; s odijeljenim istočnjacima ujedinjeni smo u časćenju Preblažene Djevice Majke Marije. Čini mi se, dakle, da možemo pružiti

su autoritativni koncilski oci željeli da se radije otvori orijentaciona debata o nacrtu o Crkvi, pa je Predsjedništvo Sabora udovoljilo toj želji. Tako nacrt o Mariji nije došao na dnevni red na prvom zasjedanju.⁹

3. Koordinaciona komisija, koju je papa Ivan XXIII imenovao da preusmjeri preradu koncilskih nacrtu, izrazila se na sjednici 21—27. siječnja 1963. ovako: »II nacrt: O blaženoj Djevici Mariji, Majci Crkve. — Smisao je da o tome treba raspravljati nezavisno od nacrtu o Crkvi«. Nakon takve odluke, nacrt je 22. travnja 1963. bio razaslan biskupima po svijetu kao zaseban tekst, s time da nije bio ni u čemu mijenjan, osim što mu je izmijenjen naslov u »Nacrt dogmatske konstitucije o blaženoj Djevici Mariji Majci Crkve«.¹⁰ U takvom je stanju nacrt dospio na drugo zasjedanje Koncila u jesen g. 1963.

Međutim je rasla želja da se o Mariji raspravlja unutar konstitucije o Crkvi, a ne u zasebnom dokumentu. Na toj su se crti posebno založili koncilski oci njemačkog jezika zajedno s Biskupskom konferencijom Skandinavije, koji su zaželjeli da tekst o Mariji dođe na kraj konstitucije o Crkvi kao neki »epilog«.¹¹ Ta želja da se govor o Mariji uklopi u nacrt o Crkvi tako je ojačala u prvim danima drugog zasjedanja, da je 24. listopada 1963. bilo cijelom Koncilu povjereno da o tome odluči posebnim glasovanjem. Toga su dana održali pred Koncilom posebne

prizor, nakon mnogih raspru koje su ponekad izazivale čuđenje kod onih koji su izvan Koncila, nakon prizora dosta žestokih raspru koje su se zbile na našem sastanku, govoriti o nekoj stvari koja bi nas mogla sjediniti; jer nitko u jednoj kršćanskoj obitelji bolje ne sjedinjuje od majke, koja poziva sinove na slogu. Tražim, dakle, da se odmah, kad danas ili u petak završi rasprava o ekumenizmu, otpočne raspravljati shema o Bl. Dj. Mariji. Tako ćemo dane devetnice Bezgrešnog Začeca utrošiti na govor o Prebelaženoj Djevici Mariji. Pružit ćemo također utjehu Papi, da može na sam dan Bezgrešnog Začeca dati ili svijetu saopćiti odobrenje jedne sheme, bar jedne sheme, one koja sjedinjuje sve sinove. Za tu stvar molim pomoć, potporu, glas pojedinih Otaca, onih koji veoma revne hodočasnike vode da mole pred slikom fatimskom, onom »la Virgen del Pilar«, Presvete Djevice u Lurdu, pred Djevicom svih svetišta sve do Censtohove, svetišta Južne Amerike, kao onih u Lujan i u Guadalupe. Pozivam također sve misionare koji u Kraljici misija imaju veliku Pomoćnicu; apeliram i na istočne Oce, da oni u toj stvari iznesu i glas odijeljene istočne braće; posebno apeliram na one koji nazivaju Majku Djevicu Mariju »od povjerenja«, da s povjerenjem načnemo taj nacrt. »Mater mea, fiducia mea, strelovita molitvica kojom se služi i onaj najviši biskup za kojega molimo da ga »Gospodin sačuva i poživi i blaženim učini na zemlji«. Sjetite se, časnici Oci, da ste se vi u vašem skromnom svećeništvu, na nižem stupnju, kao što i u vašem pastoralnom djelovanju, češće utjecali onim riječima koje se nalaze u misi, a koje se per accommodationem iz Sv. Pisma primjenjuju na Djevicu: »Oni koji me slave imat će vječni život«. *Acta Vat.*, I, 3, pg. 657—658.

Na svršetku te kongregacije generalni tajnik mons. Felici saopćio je koncilskim ocima da će »zahtjev kardinala Ottavijanija ispitati Predsjedništvo (Consilium praesidentiale) te da će poslije saopćiti svoju odluku: *Acta Vat.*, I, 3, pg. 687.

⁹ Na 30. gen. kongregaciji, 29. XI 1962, saopćio je gen. sekretar mons. Felici: »Predsjedništvo je, podlažući dužnom ispitivanju zahtjev kard. Ottavijanija iznesen na gen. kongr. 28. studenog, doduše visoko ocijenilo razloge što ih je uzoriti naveo, osobito pobožnost koja u svima nama gori za Blaženu Djevicu, Majku Božju i majku našu. Ipak je smatralo da treba zadržati već odlučeni i saopćeni raspored. To većma, što se čini veoma prikladnim da se sve preostalo vrijeme ove prve periode Koncila utroši u kraće proučavanje dogmatske konstitucije o Crkvi, tako da se onda, pošto se čuju mišljenja Otaca o openitum načelima, može u prikladno vrijeme, ako bude potrebno, izvršiti revizija i prilagodba konstitucije: konstitucije — velim — za koju se predviđa da će, ako Bog dade, zauzeti mjesto među najvećima ovoga Koncila« (*Acta Vat.*, I, 3, pg. 692). Čini se da je u prilog takve odluke odigrao neku ulogu i ekumenski razlog: »D'autre part, la discussion du schéma marial en fin de session n'allait pas sans inconvénient. Pour les observateurs protestants, c'était une difficulté majeure, et ceux qui s'informent s'aperçurent qu'il en était de même pour les orthodoxes, dont on n'imagine pas à quel point ils sont heurtés par nos formulations latines... Ainsi la dernière impression serait-elle mauvaise, sinon désastreuse, coup de semonce à l'élan oecuménique qui n'avait cessé de croître chez les frères séparés, et promettait de s'étendre entre les deux sessions: R. LAURENTIN, *Bilan de la première session*, Paris 1963, str. 48; usp. i str. 91.

¹⁰ Usp. C. BALIĆ, *Circa schema Constitutionis dogmaticae de Beata Maria Virgine Matre Ecclesiae, Votum* —, Typ. Pol. Vat. 1963, str. 3, 11.

¹¹ Usp. *Isto djelo*, str. 29. Opsežan pismeni podnesak koncilskih otaca njemačkog jezika i BK Skandinavije nalazi se u *Acta Vat.* II, 3, str. 837—853. Za uključivanje se izjasnila i grupa francuskih biskupa (27), biskupi Japana, znatan broj južnoameričkih biskupa, posebno biskupi

govore kardinali R. J. Santos (Manila) i F. Koenig (Beč), prvi u prilog posebnog dokumenta o Mariji, a drugi u prilog uklapanja govora o Mariji u okvir govora o Crkvi. Samo glasovanje, koje se održalo u dosta zategnutoj atmosferi 29. listopada, pokazalo je da su koncilski oci u tom pitanju duboko podijeljeni, ali je ipak mišljenje kardinala Koeniga — da se o Mariji govori u konstituciji o Crkvi, a ne posebno — malom većinom od 40 glasova pobijedilo. Za uklapanje se, naime, izjasnilo 1114 otaca, a protiv uklapanja 1074, dok je 5 glasova bilo nevaljanih.¹²

Mučan dojam tek se malo pomalo raspršavao: možda će biti dobro da ovdje iznesemo riječi kojima je papa Pavao VI godinu dana kasnije, u već spomenutom govoru na zaključnoj sjednici Treće periode, kad se promulgirao definitivni tekst konstitucije o Crkvi s osmim poglavljem o Mariji, rastumačio opravdanost toga da se o Mariji govori u dokumentu o Crkvi: »*To veoma odgovara cilju koji je pred sebe stavio ovaj koncil, da naime pokaže lice svete Crkve, s kojom je Marija najuže povezana, i kojoj je ona, kako je izvrsno netko rekao, »portio maxima, portio optima, portio praecipua, portio electissima«.*¹³ Stvarnost se Crkve, naime, ne iscrpljuje u njezinom hijerarhijskom ustrojstvu, u njezinoj liturgiji, u njezinim sakramentima, u juridičkom sklopu njezinih instituta. Njezina intimna bit, poglavito vrelo njezine posvećujuće djelotvornosti, stoji u njezinoj mističnoj povezanosti s Kristom; a tu povezanost ne možemo zamišljati kao odijeljenu od One koja je Majka Utjelovljene Riječi, i koju je sam Isus Krist ushtio imati tako usko sa sobom povezanu za naše spasenje. Na taj način biva da se u viziju Crkve mora uokviriti ljubavi puno promatranje čudesnih zbiljnosti što ih je Bog izveo u svojoj svetoj Majci. A spoznaja prave katoličke nauke

čile, te biskupi Istočne i Srednjoistočne Afrike. O tom vidi: *Acta Vat II*, 3, str. 301 i 307. Da konstitucija o B. Dj. Mariji bude shvaćena nekako kao dio konstitucije o Crkvi, ta misao nije bila sasvim tuđa ni kardinalu A. Ottavianiju, predsjedniku Pripravne doktrinarne komisije i predsjedniku Doktrinarne komisije na samom Koncilu, kako se to vidi iz njegova interventa što ga navodimo u bilj. 8. Uostalom, i u enciklici pape Pija XII »*Mystici Corporis Christi*« (od 29. VI 1943) dolazi odlomak o »*Blaženoj Djevici Mariji*« na svršetku govora o Crkvi — kao »*Epilog*« (br. 108—109); usp. izdanje enciklike s komentarom: Seb. TROMP, *Pius Papa XII De Mystico Iesu Christi Corpore*, Romae 1948, str. 65—66, 142—143. Činjenicu da se misao o uključivanju sheme o Mariji u shemu o Crkvi počela jače nametati istom po završetku prve periode Koncila, a ne prije, tumači G. Barauna razlikom koja je postojala između temeljne orijentacije prvotnog nacrtu konstitucije o Crkvi (koji je načinila Pripravna komisija) i novog nacrtu (*Lumen gentium*), što ga je počela izrađivati koncilski Doktrinarna komisija poslije završenog prvog koncilskog zasjedanja. On kaže: »Tu je činjenicu lako objasniti. Stari je nacrt *De Ecclesia* imao strukturu koja je bilo kakvo uklapanje govora *De Beata* činio previše teškim, ako ne nemogućim. Pretežno juridička i statička vizija Crkve, a takva je — po mišljenju većine otaca — bila karakteristična za nacrt *De Ecclesia* diskutiran na prvom zasjedanju, suviše je teško mogla ostavljati mjesta za prisutnost Marije. Marija se, očito, uklapa u pneumatiku i eshatološku perspektivu, a ta je moguća samo u *totalnoj* viziji Crkve, prije svega pod vidom »*misterija*«. I eto, baš je debata oko prvog teksta o Crkvi privukla pažnju otaca na te dimenzije otajstva Crkve. S većom se jasnoćom i odlučnije ta vizija Crkve nametnula u novoj shemi *De Ecclesia*, koja je bila raspravljana u drugoj koncilskoj periodici: G. BARAUNA, *La SS. Vergine al servizio dell'economia della salvezza*, u kolektivnom djelu: G. BARAUNA (ured.), *La Chiesa del Vaticano II*, Vallecchi, Firenze 1965, str. 1138.

¹² Govor kardinala R. J. Santos: *Acta Vat II*, 3, str. 338—342; govor kardinala F. Koeniga: *Acta Vat II*, 3, str. 342—345. Za funkciju izvjestitelja odredila ih je koncilski Doktrinarna (teološka) komisija. Objavica su naglasili da pitnje o mjestu gdje će se govoriti o Mariji ne zadire ni u mariološku nauku ni u pobožnost prema Mariji, u čemu se jedna i druga strana slažu. Kard. Santos je izišao u susret protivničkoj strani toliko da je predlagao neka se o marijinskoj shemi raspravlja odmah poslije rasprave o Crkvi i neka se njezin uvod tako preradi da bude jasnija njezina povezanost s konstitucijom o Crkvi. Kard. Koenig je naglasio da iznosi razloge koje zastupa većina u koncilskoj Doktrinarnoj komisiji. Zategnutost atmosfere bila je izazvana također lecima koji su kružili među koncilskim Ocima te pisanimi rimskih novina »*Tempo*«. Usp. G. CAPRILE, *Il Concilio Vaticano II, Secondo periodo 1963—1964*, vol. III, Roma 1966, str. 161—163; R. VALLE, *Coraggio del Concilio. Giorno per giorno la seconda sessione*, Morcelliana — Brescia 1964, str. 187—191, 206s.; A. WENGER, *Vatican II, Chronique de la Deuxième session*, Paris 1964, str. 123—128.

¹³ RUPERTUS, *In Apoc.* 1. VII, c. 12; PL 169, 10434.

o Mariji tvorit će uvijek jedan od ključeva za točno shvaćanje misterija Krista i Crkve.«¹⁴

4. Koncilu su, tijekom listopada 1963, bila predložena i dva druga nacрта, oba izrađena s biblijskom, patrističkom i ekumenskom orijentacijom. Jedan je potjecao od dom Ch. Butlera (»engleski«), drugi su predložili biskupi Čilea, a obadva su nosila više od stotinu potpisa koncilskih otaca.¹⁵ Trebalo je sve to uzeti u obzir, kao i »saslušati zahtjeve dviju suočenih tendencija, te zadovoljiti, po mogućnosti, sve, ili gotovo sve«.¹⁶ Toga se posla, u zajednici s Balićem, primio novoizabrani drugi tajnik Teološke komisije mons. Philips. Oni su, na kraju, uspjeli stvoriti novi tekst, određen da bude posljednje poglavlje konstitucije o Crkvi, s novim naslovom »O Blaženoj Djevici Bogorodici Mariji u misteriju Krista i Crkve«, koji se naslov više neće mijenjati. Taj je tekst odobren na sjednici Teološke komisije 7. ožujka 1964. i razaslan koncilskim ocima u okviru novog teksta konstitucije o Crkvi, ali je na novoj sjednici komisije, početkom lipnja 1964. bio još popravljen, pa je onda ljeti koncilskim ocima rasposlan svezak u kojemu su se paralelno nalazila oba teksta.¹⁷

Koncilaska se debata o tom tekstu održala 16—18. rujna 1964. Ona je donijela posljednja usavršavanja i izmjene, od kojih neke imaju i određeno teološko značenje, posebno prestilizacija mjesta koje govori o Mariji Posrednici.¹⁸

Na posljednjem glasovanju o tom mariološkom tekstu, 19. studenog 1964, on je prihvaćen s 2096 glasova, protiv 23 negativna glasa. Kod posljednjeg glasanja o cjelini konstitucije o Crkvi, na svečanoj sjednici 21. studenog 1964, ta se oporba suzila na svega 5 negativnih glasova.¹⁹

5. Da se kako tako razradi i saopći teološki sadržaj VIII poglavlja konstitucije o Crkvi, tj. službenog koncilskog mariološkog teksta, mora se prije svega nešto reći o općenitim usmjerenjima što ih je Koncil tim tekstom zacrtao kako za daljnje razvijanje marijinske teologije tako za praktično unapređivanje religioznog života. Iscrpnost je, dakako, neizbježivo isključena, jer je uzak okvir jednog predavanja sam po sebi onemogućuje.

Općenite smjernice — ili čak i zahtjevi — što ih Koncil tim dokumentom stavlja pred marijinsku teologiju i pred svako misaono razgla-

¹⁴ SACR. OECUM. VATICANUM II, *Constitutiones, Decreta, Declarationes*, Typ. Pol. Vat. 1966, str. 984.

¹⁵ Usp. R. LAURENTIN, *La Madonna del Vaticano II*, Bergamo—Vicenza 1965, str. 25.

¹⁶ Usp. Nav. dj., str. 31.

¹⁷ Usp. C. BALIĆ, *Marija*, *Dizionario del Concilio ecumenico Vaticano secondo*, Roma 1969, 1360—1361; R. LAURENTIN, *La Madonna del Vaticano II*, str. 31—32.

¹⁸ A. WENGER, *Vatican II, Chronique de la Troisième session*, Paris 1965, str. 95—113; R. LAURENTIN, *La Madonna del Vaticano II*, str. 33—45; G. CAPRILE, *In Concilio Vaticano II, Terzo periodo*, vol. IV, Roma, str. 15—23. Usp. izjavu kard. F. Sepera o problemu naslova »Posrednica: U čemu je pitanje o Mariji o kojemu raspravlja Koncil, *Glas Koncila*, III/1964, br. 20, str. 5. — U konačnoj redakciji dobilo je poglavlje o Mariji poseban naglasak time što je podijeljeno na 5 odsjeka označenih rimskim brojkama. To daje tome poglavlju posebno dostojanstvo, budući da ostala poglavlja konstitucije o Crkvi nemaju takve potpodjele. Konačna se redakcija konstitucije na taj način nekako inspirirala na onome što je predložio biskup Dragutin Nežić: »Neka se ujedini, molim, shema o B. Dj. Mariji Majci Crkve sa shemom o Crkvi: ali ne kao jednostavno poglavlje, nego kao *dio* koji će biti jednako glavni (*pars aequae principalis*), tako da naslov sjedinjene sheme bude: *de Ecclesia Christi et de B. Virgine Maria, Matre Ecclesiae*. Pars I: *De Ecclesia Christi*, Pars II: *De B. Virgine Maria, Matre Ecclesiae*. *Acta Vat II*, 3, str. 755. Komisija nije mogla usvojiti taj prijedlog sasvim doslovno, ali mu je udovoljila utoliko što je unošenjem specifične podjele osmom poglavlju dodijelila neku značajku osobitosti u, odnosu prema ostalim poglavljima konstitucije.

¹⁹ R. LAURENTIN, *La Madonna del Vaticano II*, str. 45.

banje o Mariji, odnosno poticaji što ih svima upućuje, ne mogu se svesti na jednu rečenicu ili na jedno načelo. Više ima stvari koje će, ako ih teolozi prihvate te se počnu po njima ravnati, dati mariologiji nove dimenzije i nov zamah.

6. Prvo takvo novo općenito usmjerenje izrazio je Karlo Balić kad je utvrdio da se konačni tekst mariološkog dokumenta razlikuje od prvotnog nacрта u tome što *smještava mariologiju u povijest spasenja*, dok je prvi nacrt polazio od papinskog učenja.²⁰ Papa Pavao VI općenito je smatrao da je povijest spasenja, i čovjekovo uključanje u povijest spasenja, jedna od temeljnih tema Drugog vatikanskog koncila.²¹ U tom onda smislu treba promatrati i činjenicu da osmo poglavlje razlaže katoličko učenje o Mariji tako da slijedi pojavljivanje, kako predskazateljske misli o Mariji tako i same Marije u različitim nijansama njezine uloge i njezina bogoozbiljavanja i bogorasta u tijeku povijesti spasenja. Mariologija, kakva se bila izgradila u katoličkim školama, bila je po svojoj tendenciji što deduktivnija: tražili su se vrhovni principi iz kojih će se moći izvesti — sustavno i sređeno — sve znanje o Mariji, i to često na relativno nezavisan način; ako ne baš nezavisan od Krista i od Boga (jer je teologija uvijek tvrdila da je Marija stvorenje i u svemu ovisna od Boga i od Krista), a ono od ostalog sustavnog izlaganja spasenjskog misterija, posebno od cjeline Crkve kao spasenjskog organona Kristova. Teolozi su uvijek imali kod toga pomalo nečistu savjest, pa se obično kod svakog izlaganja o Crkvi, često nekako naknadno, pri kraju, u posljednji čas, nešto pridodalo i o Mariji, kao što je to bio u nekom vidu slučaj čak s enciklikom pape Pija XII »Mystici Corporis Christi« (1943). Uključivanje promatranja Marije u promatranje povijesti spasenja, nastojanje da se spozna i što dublje shvati njezina uloga u povijesti spasenja, i to u svim dimenzijama, oduzima možda nešto onoj prividnoj jasnoći dojučerašnje mariologije. Ali to otvara nove putove za otkrivanje — možda čak i neočekivanih — dimenzija Marijina mjesta i uloge, a svakako potpomaže da se i otajstvo Crkve i otajstvo spasenja iznova premisle u novoj dinamičkoj konstelaciji, u proživljavanju zbiljskosti svoje povijesne dimenzije, pa zato onda i u neprekidnu traženju i pronalaženju.

Čini se, da je uključivanje govora o Mariji u govor o Crkvi nekako nužno zahtijevalo da se pođe u povijest spasenja. U konkretnosti povijesti spasenja, naime, Marijin se odnos prema ostaloj Crkvi, kao i odnos Crkve prema Mariji, može najbolje utvrditi: otkriti kao otajstvena zbiljskost koju se vjeruje te koja poziva na sve dublje i promišljanje i uživljanje. Nevjerojatno je da se to može — bar u današnjem stanju teologije — točno i bistro reći apstraktnim pojmovnim izrazima ili načelima. Jednostrano zaoštavanje apstraktnog doumljivanja veoma lako vodi u jalovu polemiku, a povratak u duhovni povijesni zavičaj svagda novim snagama napaja i život i misao.

²⁰ C. BALIĆ, *El Capítulo VIIIº de la Constitución «Lumen Gentium» comparado con el primer esquema de la B. Virgen, Madre de la Iglesia, Estudios Marianos*, 27, 1966, str. 135—183, posebno str. 148; cit. Mons. G. PHILIPS, *L'Eglise et son mystère au deuxième Concile du Vatican*, T. II, Desclée, Paris 1968, str. 210.

²¹ Usp. Papino Pismo kard. Pizzardu od 21. rujna 1966: *Acta Congressus internationalis de theologia Concilii Vaticani II*, Typ. Pol. Vat. 1968, str. XVII.

Promatranje Marije unutar povijesti spasenja naviješteno je odmah od početka, kad se u br. 52, pomoću citacije iz poslanice Galaćanima, kaže, da je Bog, hotеći izvršiti otkupljenje svijeta, »kad je došla punina vremena, poslao svoga Sina rođena od žene... da primimo posinjenje (Gal 4,4—5)«. A posebno je povjesno-spasenjski postavljen drugi dio VIII poglavlja (br. 55—59), koji nosi naslov »Uloga blažene Djevice u ekonomiji spasenja«. Počinje se s knjigama Starog zavjeta, koje »opisuju povijest spasenja kojom se polagano pripravlja Kristov dolazak na svijet«, te koje, kako se »razumijevaju u svjetlu kasnije i potpune objave«, »korak po korak jasnije iznose na svjetlo lik žene, Majke Otkupiteljeve« (br. 55). Novost je u tom tekstu što se veli da Marija prednjači »među neznatnima i siromasima Gospodnjim koji s pouzdanjem od njega očekuju i primaju spasenje«, te se naziva »uzvišenom Kćeri sionskom«, s kojom se »po dugom iščekivanju obećanja ispunjaju vremena i uspostavlja nova ekonomija« (br. 55). Time se hoće reći da je Marija onaj »Ostatak« Izraela o kojemu govore proroci i da se u njoj na neki način stječe starozavjetna povijest spasenja, po čemu ona znači prelazak od Izraela k Crkvi,²² pa se time samo potcrtava povjesnospasenjska dimenzija njezine osobe i njezine uloge. To je još na neki način dublje izraženo kad se na istom mjestu kaže da je Sin Božji »otajstvima svoga tijela — mysteriis carnis suae« čovjeka oslobodio od grijeha (br. 55), jer se time naglašava konkretna tjelesna veza s njome.

Dalje se ocrtava Marijina uloga u Kristovu dolasku i njegovu djelu, kako je zabilježena u Novom zavjetu, s time da se ta povijest zaključuje s njezinim tjelesnim vznosenjem na nebo i uzvišenjem za Kraljicu univerzuma, da tako bude suobličena svome Sinu Kyriosu (br. 56—59). Povjesnospasenjska je dimenzija kad se inzistira da »Sveti oci s pravom drže da Marija nije bila od Boga upotrijebljena kao čisto pasivno oruđe, nego da je slobodnom vjerom i poslušnošću surađivala u otajstvu otkupljenja« (br. 56), te se kao element tog njezinog aktivnog sudjelovanja u spasenjskoj povijesti ističe njezino »hodanje u vjeri« (»in peregrinatione fidei processit«, br. 58) i vjerna ustrajnost do križa. Naglašavajući da je Marija »kći Adamova« Koncil nam iskazuje njezinu uključenost u čovječanstvo i solidarnost sa svim ljudskim rodom, a relativno opširnom razradom otačke misli da njezina uloga u djelu otkupljenja ima smisao da »kao što je žena pridonijela za smrt, tako da žena pridonese za život«, pa da je baš zato Bog htio da ona koju je on predestinirao za majku svome Sinu ipak prije nego se to zbude sama svojevolutno za prihvatiti, te razvijanjem te ideje o Mariji kao opreci Evi (br. 56), sasvim se posebno želi osmisliti vrijednost djelatne prisutnosti Marije u jedno-kratnom i smisaonom protjecanju povijesti spasenja.

²² Usp. R. LAURENTIN, *La Madonna del Vaticano II*, str. 108—110; D. BERTETTO, *La Beata Maria Vergine Madre di Dio nel mistero di Cristo e della Chiesa*, u: A. FAVALE et soc., *La costituzione dogmatica sulla Chiesa*, ELLE DI CI, Torino 1965, str. 838—839. U vezi s titulom »Filia Sion« i cijelim povjesnospasenjskim kompleksom koji je s time povezan usp. npr. G.—M. BEHLER, *Maria »Aurora della nostra salvezza,« u Sacra Doctrina*, 69—70 [1973] str. 49—64; B. BOSCHI, *Maria nell'Antico Testamento, Sacra Doctrina*, 69—70, str. 9—64; B. RIGAU, *Témoignage de l'évangile de Luc*, DDB 1970, 129—130; posebno: B. RIGAU, »Fille de Sion«, u: *Studia mediaevalia et mariologica — P. Carolo Balić OFM septuagesimum explentium annum dicata*, Roma 1971, 405—422. Rigaux u tom posljednjem članku razrađuje pitanje o bližnjoj utemeljenosti naslova »Filia Sion«, upozoravajući na neku relativnost u tom pogledu. Kod njega se može naći ostala literatura o tom pitanju.

Po sebi se razumije da će, nakon takva povjesnospasenjskog razlaganja uloge Marije u Kristovu otajstvu, govor o ulozi i mjestu Marije u otajstvu Crkve, kojemu su posebno posvećeni brojevi 60—65, kako god na sebi nosio pečat dosadašnje sustavne mariologije, nužno morati biti sročeni s pogledom na crtu povijesti spasenja, te da će povjesnospasenjsko promatranje bacati svoje svjetlo i na taj dio koncilskog izlaganja. Posebno se to očituje u ovom tekstu: »*Marijino materinstvo u milosnoj ekonomiji neprekinuto traje, sve tamo od pristanka što ga je kod Navještenja vjerno dala, i koji je bez krzmanja pod križem održala, pa do vječnog usavršenja svih izabranih. Uznesena naime na nebesa, nije odložila tu spasotvornu funkciju, već mnogostrukim svojim zagovorom nastavlja pribavljati nam darove vječnoga spasenja. Materinskom svojom ljubavlju vodi brigu o braći svoga Sina koja su još na putovanju te koja se nađu u pogibeljima i tjeskobama, sve dok ne budu dovedeni u blaženu domovinu*« (br. 62).

Tako se u koncilskom tekstu Marijino uzdignuće u nebesku slavu ne shvaća prvenstveno kao neki odlazak i rastanak, nego prije kao zadobivanje rascvalih mogućnosti da svoju djelotvornu ulogu u povijesti spasenja, dakako u odgovarajućoj povezanosti s Kristom Gospodinom, nastavi na jedan viši način.

Ne može biti sumnje, da takva povjesnospasenjska sazdanost koncilskog učenja o Mariji predstavlja nezaobilazno usmjeravanje buduće pokoncilске mariologije.

7. Na drugo bih mjesto stavio jedno opće usmjerenje koje nam pruža taj dokumenat, a koje možda nije svakome odmah od prve očevidno: to je naglasak na promatranju Marijine osobe u njezinu sadašnjem proslavljenom stanju, Marije na nebo uzete i sada žive u Očevoj slavi. To nije u suprotnosti s promatranjem Marije u povijesti spasenja, nego je to, nasuprot, svojevrstan pristup k povijesti spasenja, koji promatra povijest spasenja u svjetlu njezina slavnog dovršenja, u sjaju što ga na njezin tijek baca božanski Eshaton. Možda je to koncilsko usmjerenje prvenstveno praktično-životne naravi, jer nas sili da uvijek u svijesti imamo Mariju sada živu i rascvalu u božanskoj Punini, pa da onda u tom smislu i usmjeravamo svu svoju pobožnost te razvijamo takvu duhovnost. Ali mislim da je to također golemi i značajna smjernica za marijinsku teologiju u ovom povjesnom času, u ovoj etapi protjecanja povijesti spasenja, jer se teologija nema samo baviti povješću spasenja nego ona — kao plod vjere — tvori i elemenat same povijesti spasenja kao događanja.²³

To — nazovimo ga »asumpcionističko« — usmjerenje dano je ponajprije time što je govor o Mariji našao svoje mjesto u okviru govora o Crkvi, ali prvenstveno kao dio govora o dovršenoj, nebeskoj Crkvi. Činjenica da se o Mariji govori u posljednjem, osmom poglavlju konstitucije o Crkvi, sama po sebi je toliko rječita u tom pogledu, da nam i ne bi trebalo neko drugo pomagalo da spoznamo da je za Crkvu Marija prije svega u nebesku slavu uznesena, kao kruna Crkve, uz Krista-Glavu već u slavi prisutan najodličniji ud Tijela. Na taj način konsti-

²³ Usp. Z. ALSZEGHY, *Quid reflexio ad historiam salutis a theologia catholica exigit*, u: *Acta Congressus internationalis de theologia Concilii Vaticani II*, str. 451—452.

tucija o Crkvi predstavlja oživljenje i proširenje onoga što se htjelo postići proglašenjem dogme o Marijinu uznesenju na nebo 1. studenog 1950. Ako se uzme da je papa Pijo XII proglasio tu dogmu s nakanom i željom da to proglašenje donese određene široke i dalekosežne plodove u životu Crkve i čovječanstva u sredini XX stoljeća, onda moramo reći da su rezultati koji su se očekivali bili mali i jedva zamjetljivi kad se o dvanaestoj godišnjici dogmatizacije Assumpte otvarao Drugi vatikanski koncil. Nisu se rodila značajna duhovna gibanja nadahnutu idejom Assumpte, niti se mogao zamjetiti širok i razmahani pokret koji bi odovarao očekivanjima.

No, mislim da bi bez proglašenja dogme o Marijinu uznesenju na nebo jedva bilo moguće da Drugi vatikanski koncil smjesti Mariju u razlaganje teologije o Crkvi na ono mjesto na koje ju je sada smjestio, ili možda čak da uopće shvati da je nemoguće dobro poimati Crkvu ako se ne govori o njezinu proslavljenom dijelu, o Crkvi slavnoj. Pravno i institucionalno pristupanje k poimanju Crkve, uza sve buđenje zanimanja za Crkvu kao Mistično Kristovo Tijelo, toliko je vladalo u školskoj teologiji, a raspravljanje o eshatologiji (= posljednjim stvarima) toliko je bilo individualizirano i bez prisutnosti Crkve kao eshatološkog faktora, pa čak i bez ozbiljne prisutnosti Krista kao eshatološkog osobnog žarišta, da bi ovako raspravljanje o Crkvi i o Mariji, kakvo je sad prisutno u konstituciji o Crkvi (uza sve manjkavosti!), jedva bilo moguće kad ne bi bila prethodila dogmatizacija Assumpte. Zato proglašenje dogme na Sve svete g. 1950. treba držati važnim pripravnim činom za mariologiju i ekleziologiju II vatikanskog koncila.²⁴

Misao na Mariju kao sada živu i prisutnu u nebeskoj slavi na neki način naznačena je već na početku VIII poglavlja kad se veli da u Crkvi »vjernici, prijanjući uz Krista Glavu i stojeći u zajedništvu sa svim njegovim svetima, treba da također časte uspomenu 'ponajprije slavne Marije, vazda Djevice, Roditeljke Boga i Gospodina našega Isusa Krista'« (br. 52). Značajno je, zatim, mjesto gdje se kaže: »Dok je Crkva u Blaženoj Djevici već došla do savršenosti, po kojoj je bez ljage i nabora (usp. Ef 5,27), kršćanski se vjernici još trude da pobjeđujući grijeh rastu u svetosti; zato dižu svoje oči k Mariji, koja pred svom zajednicom izabranih blista kao uzor kreposti« (br. 65). No ključno je mjesto ovo: »Međutim, Isusova Majka, kao što je na nebesima, tijelom i dušom već proslavljena, slika i početak Crkve kakva treba da se dovrši u budućem vijeku, tako i na ovoj zemlji, dok ne dođe dan Gospodnji

²⁴ K. Balić je i kod toga proglašenja igrao značajnu ulogu: bio je među prvim teolozima koje je papa Pijo XII pozvao u komisiju što ju je, ubrzo poslije svoga izbora na papinsku stolicu (2. III 1939), ustanovio za proučavanje toga pitanja i za pripravljanje samog čina proglašenja dogmom; usp. P. ČAPKUN—DELIC, P. Carlos Balić, OFM, *escotista y mariologo*, u: *Studia mediaevalia et mariologica* ... str. 21; cijeli članak: 9—36. G. H. JURISIĆ, *Sedamdeseta godišnjica života i rada fra Karla Balića (1899—1969)*, u: *Kačić*, 3, Split 1970, str. 12. — Ideja da se »u konstituciji o Crkvi govori o dovršenoj Crkvi (tj. o nebeskoj Crkvi — *Ecclesia consummata*), gdje ispred svih svetaca mora svoje mjesto imati Blažena Djevica«, došla je pred Koncil, čini se, od biskupa Srednjo-Istočne i Istočne Afrike; usp. *Acta Vat II*, 3, str. 307. Biskupi Srednjo-Istočne Afrike kažu: »... sub titulo »*De Ecclesia consummata*« agatur de B. M. V. et de *Sanctis*, ita tamen, ut clare appareat singularitas, et supereminetia et universalitas functionis B. M. V. in Ecclesia«: *Acta Vat II*, 3, str. 812. Neki biskupi Istočne Afrike kažu: »... optamus ut materia huius schematis [tj. o Mariji] in illud [tj. o Crkvi] inseratur (ut conclusio totius tractatus de Ecclesia), agendo nempe de Ecclesia consummata in B. M. V., matre et typo Ecclesiae, et in sanctis caelitus: *Acta Vat II*, 3, str. 812. I biskupi Čilea žele da u poglavlju od B. D. M. »praeferat« »sensus eschatologicus, qui mirabiliter in Assumptionis dogmate cernitur«: *Acta Vat II*, 3, str. 825.

(usp. 2 Ptr 3,10), *svijetli kao siguran znak nade i utjehe Božjemu narodu koji je na putovanju*» (br. 68). Dok prva dva citata imaju i dimenziju ovozemnog Marijina života, ovaj treći sasvim jasno govori o Mariji Proslavljenoj, kao stalno prisutnoj u svijesti putujuće Crkve.²⁵

8. Treće usmjerenje koje Koncil pruža tim tekstom tiče se teološke metode u mariologiji. U posljednja se stoljeća mariologija razvijala velikim dijelom metodom koja doduše nije bila bez primjera iz najranijih vremena kršćanske teološke misli, ali koja je ipak sa sobom nosila značajne neprilichnosti. Polazilo se od toga da se najprije pronađu različiti počasni naslovi za koje se misli da Mariji posebno odgovaraju, da izražavaju osebniju našu odanost prema njoj i da joj se njima iskazuje velika čast, pa su se ti počasni naslovi ili imena onda njoj pripisivali. Jasno, ti su naslovi najčešće bili izraz pobožnog čuvstva vjernika, i nisu uvijek u početku uključivali težnju za strogom teološkom točnošću, već su bili izraz stanovite pjesničke bujnosti. U drugom momentu prihvatila se tih počasnih naslova teologija, i to s tendencijom da se utvrdi opravdanost tih naslova, da se dokaže kako se ti naslovi smiju Mariji pripisivati, kako joj oni zaista pripadaju. Tek u trećem momentu nakon što je bila prihvaćena opravdanost tih naslova, prilazilo se k tome da se točno i potanko utvrdi što zapravo ti počasni naslovi kazuju, kakav je njihov precizan teološki sadržaj. Po sebi se razumije da su baš tu, u tom utvrđivanju preciznog teološkog smisla što ga podrazumijeva neki počasni titul, nastajala znatna razilaženja. Odatle je proistekla pojava da su se u vrijeme prije II vatikanskog koncila počeli mariolozi dijeliti na tzv. »maksimaliste« i »minimaliste«, od kojih bi prvi imali tendenciju da počasnim naslovima Marijinim dadu što šire i dublje i veće značenje, a drugi bi išli za tim da značenje tih naslova što više suze i stegnu. Očito, nešto je bilo nepodobno i nespretno u tome, nešto što podsjeća na političko licitiranje, a ne na solidnu teologiju oslonjenu na Riječ Božju.

VIII poglavlje konstitucije o Crkvi ne postupa takvim načinom, nego polazi od problema, želi ocrutati temeljne poteze odgovora na pitanje kakvo mjesto i ulogu ima Marija u otajstvu Krista i Crkve.²⁶ Istina, Koncil nije nigdje osudio onu mariološku metodologiju koja najprije utvrđuje titule da tek kasnije traži njihov točan smisao. Ta će se metodologija, stoga, jamačno još dugo održati, jer ona, uostalom, ima i neko tradicionalno opravdanje, pa bi uslijed toga — kao nešto drugotno i pomoćno — imala i pravo da preživi. No Koncil je samim svojim konkretnim postupanjem dosta jasno pokazao što u toj stvari

²⁵ S toga bi gledišta bilo potrebno preispitati dosta toga što se uvuklo u našu pastoralnu praksu, a što nipošto ne potpomaže da bi sva vjernička zajednica uvijek imala jasno u svijesti da je Marija samo jedna, sada živa, u vječnom blaženstvu. Čini se da bi trebalo ozbiljno, ne samo podvrći kritici, nego i konkretnoj reviziji pojavu da je u pojedine crkve i bogoslužne prostore uneseno i po nekoliko »Marija«, s time da se štiju pod različitim titulama, čak i takvima koji ne izriču nikakav poseban element otajstva njezine osobe i njezine uloge, nego je riječ o čisto akcidentalnim lokalnim određenjima koja se vežu uz ukazanja ili naprosto uz značajno štovanje na nekim mjestima. Teško je reći kakvu bi istinsku kršćansko-religioznu vrijednost mogle imati takve multiplikacije i disperzije Marijina lika, a nitko valjda neće zanijekati da one unose određena zamagljivanja u svijest o jednoj jedinjoj Bogorodici u slavi Očevoj, da svraćaju pozornost od Marije žive na takvu akcidentalizaciju. Svakako to pitanje ide u red cjelovitog ostvarenja kršćanske obnove na kakvu nas je uputio Drugi vatikanski sabor.

²⁶ G. Philips je to izrazio ovako: »Notre mission n'est pas d'imaginer toute sorte d'ornements qui à notre avis sont plus honorifiques pour la Vierge, mais bien d'essayer de mieux comprendre le message évangélique: *L'Eglise et son mystère au Deuxième Concile du Vatican*, T. II, Desclée, 1968, str. 211.

misli. Sama metoda kojom je izrađen mariološki tekst znači davanje smjernice za buduću mariološku metodologiju. Tko ozbiljno shvaća Koncil i prihvaća taj čin vrhovnog crkvenog učiteljstva, znat će povući konsekvencije.

No Koncil je konkretnim postupkom u pitanju Marijina naslova »Posrednica« pobježe naznačio, bar ekvivalentno, svoj stav prema spomenutoj metodi titula. Bila je na Koncilu dosta jaka tendencija da se tome naslovu dade povlašeno mjesto, tako da bi nekako izlazilo da Koncil misli kako taj naslov najbolje izriče odnos Marije prema ljudima, a da ipak točan sadržaj toga naslova ne bude u tekstu određen, budući da sadašnje stanje teologije to još ne omogućuje.²⁷ Koncilska većina nije bila s time sporazumna, pa se na koncu usvojilo kompromisno rješenje: ostavio se taj naslov u značenju konstatacije da on u Crkvi postoji, ali se relativizirao time što su mu dodani i drugi slični naslovi: »Stoga se Blažena Djevica u Crkvi zaziva imenima *Odvjetnica, Pomoćnica, Pomagačica, Posrednica*« (br. 62). Koncil je u tekstu opisao Marijinu ulogu, koliko se držalo da odgovara vjeri Crkve, i općenitom razjašnjenju te vjere u ovaj čas, koju bi imali sadržavati ti naslovi. Naslove nije zabacio, ali nije htio ni da naslovi dobiju ulogu temeljnih nosilaca vjerskog sadržaja.²⁸ To je očito bilo u smjeru toga da se naglasi da i mariologija mora biti teološka znanost koja polazi od problema u njihovoj situiranosti unutar cjeline božanskih otajstava.

Iz istih je korijenja po svoj prilici proizišlo i to da Koncil nije htio unijeti u tekst titul »Majka Crkve« na takav način da bi se tome izrazu dalo dostojanstvo takvog posebnog titula, nego je samo opisao ono što

²⁷ Po ocjeni G. Philipsa takvih koncilijskih otaca koji su htjeli »à tout prix« proklamaciju Marijina posredništva bilo je više od 100. Nekih 200 otaca htjelo je da spominjanje naslova Posrednica bude na svaki način uklonjeno. Usp. G. PHILIPS, *L'Eglise et son mystère...*, T. II, str. 264. Kardinal A. Bea upozorio je kako je izraz »Posrednica svih milosti«, koji se nalazio u Baličevu nacrtu, »slabo jasan i slabo precizan... Poznato je koliko teolozi o njemu disputiraju. Da nam B. Djevica Marija može biti posrednica *nekih* milosti, to neće nitko lako zanijekati; ali kako se iz Sv. Pisma i stare tradicije Crkve dokazuje da je ona posrednica *svih* milosti? Stoga se ne čini prikladnim stavljati tako slabo jasan izričaj u dogmatsku konstituciju bez pobližeg objašnjenja i bez dokazivanja, te pomoću njega određivati mjesto i ulogu B. Djevice«, *Acta Vat II*, 3, 680. Većina koncilijskih otaca njemačkog jezika (iz Austrije, Njemačke i Švicarske) te BK Skandinavije nisu bili apsolutno protivni tome da se u tekstu zadrži naslov »Posrednica«, ali se nisu slagali s time da se kaže »Posrednica *svih* milosti: *Acta Vat II*, 3, 841. Ti su biskupi u svome opširnom pismu pred II zasjedanje upozorili na to da je papa Pijo XII držao da to pitanje *još nije zrelo*: »Brižno... bi trebalo odvuagnuti ono što pripovijeda Robert Leiber, profesor Gregorijanskog sveučilišta, koji je bio tajnik Pija XII: 'Sto se tiče pitanja »Posrednice« i »Suotkupiteljice«, Pijo XII se još nekoliko tjedana pred smrt, tik po završetku Mariološkog kongresa u Lurdu, izjasnio, da su to jedno i drugo pitanje još suviše nerazjašnjena, još previše nezrela, da je on tijekom svega pontifikata svjesno i promišljeno izbjegavao da prema njima zauzme stav, da ih radije prepušta slobodnom teološkom raspravljanju. Taj svoj stav ne misli mijenjati (*Stimmen der Zeit* 163 [1958-59] 86), *Acta Vat II*, 3, str. 839.

²⁸ Po mišljenju Doktrinarne komisije Koncila takvim se postupkom udovoljilo biti prigovora onih koncilijskih otaca koji su željeli da se naslov »Posrednica« ukloni, budući da po njima isticanje toga naslova nosi sa sobom određeni teološki sistem, može povećati ekumenske teškoće, a sam naslov je u opću porabu ušao dosta kasno (posebno od početka XX st.). Tim je ocima, po mišljenju komisije, najvažnije bilo da taj naslov ne dobije u koncilijskom dokumentu značenje *tehničkog teološkog izraza*, tj. ključnog izraza, za sustavnu mariologiju. Komisija je mislila da će takvim postupkom u biti udovoljiti i onoj skupini biskupa koji su zahtijevali da se taj naslov u dokumentu zadrži jer su držali da je taj naslov toliko popularan u katoličkoj marijinskoj pobožnosti da bi njegova odsutnost iz teksta izazvala čuđenje naroda. Zato se komisija gotovo jednodušno odlučila da predloži stav »trećeg mišljenja«, to jest treće grupe koncilijskih otaca, koji su htjeli da se sačuva izraz »Posrednica«, ali »*ne u smislu teološke sistematizacije*«, nego zajedno s drugim izrazima »o kojima nema kontroverzije«. Tome u prilog ide i činjenica što se naslov Posrednica na sličan način upotrebljava i u Istočnoj Crkvi. S obzirom na strah protivnika naslova, da bi se naime naslov »Posrednica« mogao od nedovoljno poučenih vjernika krivo tumačiti, tako da bi to išlo na uštrb ispravnog shvaćanja vjere u Krista kao »jednog Posrednika« (I Tim 2, 5) između Boga i ljudi, komisija je mislila da tome treba doskočiti »*prikladnijim doktrinarnim propovijedanjem i boljim odgojem pobožnosti i bogoslužja*«. Koncilska su glasanja pokazala da je golemo većina Koncila bila baš toga istoga mišljenja. Usp. G. PHILIPS, *L'Eglise et son mystère...* T. II, Desclée, 1968, str. 210—211.

bi se tim titulom imalo izražavati (br. 53). Papa je onda, na zaključnom zasjedanju 21. studenog 1964, udovoljio želji znatnog dijela koncilskih otaca (a i svojoj osobnoj sklonosti),²⁹ pa je proglasio taj naslov kao poseban počasni naslov Marijin, ali s izričitim izjavom da taj naslov »divnom nekom kratkoćom izražava ono uzvišeno mjesto koje je ovaj Koncil priznao da pripada Bogorodici u Crkvi«,³⁰ tj. da papa ne misli tome naslovu pripisati nikakav drugi sadržaj od onoga koji je razložen u osmom poglavlju konstitucije o Crkvi.

Ako se mariologija izgrađuje polazeći od problema, a ne od počasnih naslova, onda to samo po sebi uključuje zahtjev da se Marija i njezina uloga ne promatra izolirano, nego unutar cjeline cjelokupnog predmeta teologije. To smo pitanje već prije dotakli, a dostatno je naglašeno već samim uklapanjem nacrtu o Mariji u nacrt o Crkvi. To ujedno odmah sa sobom povlači potrebu da se i mariologija, kao i sva druga teologija, uvijek vraća na biblijske i tradicijske izvore, da se nikad ne zadovoljava golom spekulacijom nad nekim počasnim naslovima. To je uostalom u tekstu rečeno i izričito: »Gajeći pod vodstvom Učiteljstva proučavanje Svetoga Pisma, svetih Otaca i Učitelja te crkvenih liturgija, neka ispravno osvjetljaju uloge i povlastice Blažene Djevice, koje se uvijek tiču Krista, izvora sve istine, svetosti i pobožnosti« (br. 67).³¹

Posljednja nam rečenica ujedno pokazuje zahtjev Koncila da sva mariologija bude uvijek *kristocentrična*, i kristoafirmativna, čega se uostalom i sam Koncil držao u svome tekstu.³²

²⁹ Za naslov »Majka Crkve« osobito se zalagao poljski episkopat na čelu s kardinalom St. Wyszyński: *Acta Vat* II, 3, str. 856—857. usp. A. WENGER, *Vatican II, Chronique de la Troisième session*, Paris 1965, str. 99. Kard. L. Suenens je već na prvom zasjedanju, 4. prosinca 1962, u pismenom pridonatku svome govoru izrazio želju: »Na koncu svega izlaganja podignimo oči k Prebrazenoj Djevici Mariji, koja je najodličniji ud, praslika i *Majka Crkve Kristove*, dapače najsavršeniji uzor, prema kojemu moraju svi vjernici ostvarivati svoje apostolsko djelovanje na slavu Gospodnju»: *Acta Vat* I, 4, str. 226. A kardinal G. B. Montini, sadašnji papa Pavao VI, rekao je 5. prosinca 1962. na Koncilu ovo: »S duhovnom sam radošću čuo na ovom Koncilu kako se proslavljuje sv. Josip, Zaštitnik Crkve; s još većom radošću prihvaćam da će se dogoditi da Blažena Djevica Marija bude od Koncila počašćena kao *Majka Svete Crkve*; ipak će me najveća radost obuzeti, a sa mnom — vjerujem — i sve Oce, ako ovaj velik skup pobožno, svečano i promišljeno proslavi Gospodina našega Isusa Krista»: *Acta Vat* I, 4, str. 292. Naslov »Majka Crkve« došao je poslije toga, u međuvremenu između I i II zasjedanje, u naslov nacrtu o Mariji, ali je iza II zasjedanja, kad se izrađivao novi tekst koji će biti posljednje poglavlje konstitucije o Crkvi, ustupio svoje mjesto sasvim novom naslovu: »O Blaženoj Djevici Bogorodici Mariji u otajstvu Krista i Crkve«. Nacrt s tim novim naslovom, poslije na Koncilu definitivno usvojenim, rasposlan je ocima 3. srpnja 1964. — Papa Pavao VI rekao je u zaključnom govoru na svršetku II zasjedanja, 4. prosinca 1963: »Nadamo se, napokon, da će... Sabor naći najbolje moguće razrešenje pitanja nacrtu o Blaženoj Djevici Mariji: tako naime da se jednoosno i s najvećom pobožnošću prizna daleko najodličnije mjesto koje je vlastito Majci Božjoj u Svetoj Crkvi, a o kojoj ovaj Koncil poglavito govori; mjesto, kažemo, poslije Krista najviše, a nama najbliže, tako da je mogmo okriti imenom »*Majke Crkve*«: i to njoj na slavu, a nama na utjehu»: SACR. OEC. CONC. VAT. II, *Constitutiones Decreta Declarationes*, str. 939—940. Na tu se ideju papa često vraćao, dok nije na završetku III zasjedanja Mariju proglasio »Majkom Crkve«.

³⁰ »Hac de causa expedire nobis videtur, ut in hoc ipso publico coetu rite titulum inducamus, quo Beata Maria Virgo honoretur, qui a variis orbis catholici partibus postulatus est, Nobisque peculiari modo acceptus gratusque; *siquidem mirabilis quadam brevitate exitimum locum exprimit, quem Deiparae in Ecclesia proprium esse hoc Concilium agnovit*. Igitur ad Beatae Virginis gloriam ad nostrumque solacium, Mariam Sanctissimam declaramus *Matrem Ecclesiae*, hoc est totius populi christiani, tam fidelium quam pastorum, qui eam Matrem amantissimam appellant; ac statuimus ut suavissimo hoc nomine iam nunc universus christianus populus magis adhuc honorem Deiparae tribuat eique supplicationes exhibeat: *Nav. dj.*, str. 985. — O tom naslovu: L. CIAPPI, *Marija »Majka Crkve«*, *Bogoslovska smotra*, 36 (Zagreb 1966) str. 549—562; R. LAURENTIN, *La Madonna del Vaticano II*, str. 46—64 (analiza proklamacije), 229—235 (dokumentacija o pojavljivanju naslova prije II vat. koncila).

³¹ Možda neće biti na odmet ako ovdje navedemo jedno mjesto Heinricha Koestera iz njegova prikaza mariologije u velikom kolektivnom djelu o teologiji XX stoljeća, a na kojem on općenitim načinom utvrđuje korijene suvremene potrebe da teologija počne opet ozbiljno od samih svojih izvora: »Zapadna je teologija — kaže on — počela bivati svjesna da ona predstavlja kasnu fazu jednog razvitka opterećenog slabostima što ih redovito nosi sa sobom pre-

9. Među teoretske smjernice, ali koje su ujedno i veoma praktične, moramo uvrstiti i ozbiljnu koncilsku opomenu koja glasi: »*A teologe i propovjednike Božje riječi usrdno opominje (tj. Koncil), neka se u promatranju jedinstvenog dostojanstva Bogorodice brižno čuvaju jednako od svakog lažnog preuzvisivanja kao i od prevelike duševne skučenosti [...]. Brižno neka otklanjaju sve što bi, bilo u izričajima, bilo u činima, moglo odvojenu braću, ili bilo koga drugoga, zavesti u bludnju o pravom nauku Crkve. Nadalje, neka vjernici imaju na pameti da se istinska pobožnost ne sastoji ni u besplodnom i prolaznom čuvstvu ni u nekoj praznoj lakovjernosti, već da izvire iz prave vjere, koja nas navodi na priznavanje Bogorodičine uzvišenosti i potiče na sinovsku ljubav prema našoj Majci te na nasljedovanje njezinih kreposti*« (br. 67).³³

»Balićev nacrt« nije imao rečenice o odvojenoj braći, ali je sve ostalo bilo jednako oštro sadržano i u njegovu nacrtu, dapače je »opominjao biskupe« da brižno bdiju nad teolozima i propovjednicima kako ne bi pretjeravali ni na jednu ni na drugu stranu.³⁴ A god. 1966. Balić je u tekstu za kongres o teologiji II vatikanskog koncila čvrsto naglasio, da bi »što se tiče katolika, bilo od velike važnosti, da dosljedno u djelo provedu norme koje je propisao Koncil«,³⁵ s primjedbom da su te norme samo odjek propisa što ih je Pijo XII bio dao teolozima saкупljenima na II internacionalnom mariološkom kongresu (g. 1954), a onda je citirao sve gore spomenute norme.

više znatna kronološka i kulturna udaljenost od vlastitih početaka. Na mjesto trans-subjektivne realnosti — u ovom slučaju *objave* — došle su povjesno razvijene ideje o pitanju te objave, i one su postale objektom i poticalom teološke misli. Povrh toga, udaljenost od početaka počela se osjećati u naglašenij tendenciji da se različiti aspekti objave promatraju kao autonomni sektori, uz opasnost da ti sektori izmaknu središnja akciji svoga središta, te konačno, da se zapadne u teološku beznačajnost formulacija postignutih stereotipnim postupcima. Kao ustuk toj tendenciji, podiglo se — s neke vrste mladenačkim elanom — misaono gibanje koje je ponovno počelo promatrati vlastite početke: misao se vratila svome izvoru» (H. KOESTER, *Mariologie*, u: R. VANDER GUCHT — H. VORGRIMLER, *Bilan de la théologie du XXe siècle*, T. II, Casterman, Tournai—Paris 1970, str. 353—354). Sam je Koncil u tekstu o Mariji proveo taj povratak na izvore: »Sveto Pismo je tu citirano 27 puta, Oci 33 puta, pape 13 puta, koncili 7 puta i liturgija 2 puta. Ideje i riječnik manje su skolastički nego biblijski, patristički i pastoralni« (*Nav. čl.*, str. 367).

³² »Ako hoćemo u VIII poglavlju naći nešto novo, bar što se tiče objašnjenja, onda je to svakako sjedinjenje Marije i s Kristom i s Crkvom: G. PHILIPS, *L'Église et son mystère...*, t. II, 243. »Nema sumnje da će ubuduće naša mariologija biti veoma integrirana u ukupnost dogme i da će očitovati svoj *kristocentrički* karakter:« *Ibid.*, str. 212. U vezi s mjestom iz konstitucije vrijedno je svakako imati na umu i ove riječi iz govora Pavla VI na zaključku III zasjedanja, to jest iz govora u kojem je proglasio Mariju Majkom Crkve: »Nada sve želimo da u jasno svjetlo bude stavljeno ovo: Marija, ponizna sluškinja Gospodinova, *sua se odnosi prema Bogu i prema Kristu Isusu*, jedinome Posredniku i Otkupitelju našem. Isto tako želimo da se jasno tumači kakva je prava narav i svrha Marijina štovanja u Crkvi, posebno u onim krajevima gdje ima mnogo od nas odvojene braće, kako bi svi oni koji borave izvan krila Katoličke Crkve sasvim jasno razumjeli da pobožnost prema Bogorodici Djevici nije samoj sebi svrha, nego da ih treba smatrati sredstvom koje *po samoj svojoj naravi ljude usmjerava prema Kristu*, te ih u ljubavi Duha Svetoga povezuje s vječnim Ocem nebeskim« (SACR. OEC. CONC. VAT. II, *Constitutiones, Decreta, Declarationes*, str. 988—989).

³³ Otto Semmelroth primjećuje: »Marijino se štovanje mora orijentirati prema pravim izvorima naše vjere, Svetom Pismu te njegovu značenju kako ga posređuju Oci, crkveni naučitelji i liturgija. *Privatne objave nisu nabrojene među tim izvorima*, a donesena je izričita opomena protiv *lakovjernosti*; u komentaru VIII poglavlju konstitucije o Crkvi: *Lexikon fuer Theologie und Kirche, Das Zweite Vatikanische Konzil*, T. I, Herder, 1966, str. 345. — Svakako je korisno ovdje navesti i jedno mjesto iz govora pape Pavla VI u Castelgandolfo, 15. kolovoza 1964: »Neki naivni mentalitet drži Gospu milosrdnijom od Gospodina: infantilnim prosuđivanjem dospijeva se dotle da se Gospodina definira strožim od nje, pa da je potrebno uteci se Gospi, jer će nas inače Gospodin kazniti. Svakako: Gospi je povjerenja časna uloga zagovaranja, ali izvor sve dobrote je Gospodin. Krist je jedini Posrednik, jedino vrelo milosti. I Gospa duguje Kristu sve što posjeduje«. *L'Oss. romano*, od 17—18. VIII 1964.

³⁴ *Acta Vat I*, 4, str. 96, rr. 29—34.

³⁵ C. BALIC, *De vi ac momento conceptus »maternitatis« accomodatū munerī B. Mariae Vg. in Ecclesia, Acta Congressus internationalis de theologia Concilii Vaticani II* (ed. par. A. Schoenmetzer), Typ. Pol. Vat. 1968, str. 219.

Koncil se i sam pažljivo držao tih normi u poglavlju o Mariji, posebno kad je u vezi s govorom o Marijinu posredovanju unio brižna ogradaivanja, kako ne bi tko krivo shvatio ono što se tu govori. Na primjer: »A to se razumijeva tako, da ništa ne oduzima, ništa ne nadodaje, dostojanstvu i efikasnosti Krista jedinog Posrednika. Nijedno se naime stvorenje ne može nikad staviti u isti red s Utjelovljenom Riječju i Otkupiteljem...« (br. 62).

Zapravo se srž onoga što je tu Koncil izrekao u vezi s mariologijom i marijinskom pobožnošću nipošto ne odnosi samo na mariologiju, nego je to dobitak i spoznaja Drugog vaticanskog koncila općenito, u odnosu na sav teološki rad i na sve religiozno kršćansko komuniciranje: da uvijek treba govoriti s jasnom sviješću da želimo drugima, i to što većem broju, i što raznovrsnijim ljudima, sadržaj svoje vjere, i svoga razmišljanja o vjeri, istinski saopćiti, učiniti te druge dionicima svojega znanja, jer teologija po svojoj naravi mora biti pastoralna, to jest takva da se želi istinski drugima dati na način koji će im omogućiti da pravu istinu prihvate, pa da onda mogu u njoj i od nje i sami živjeti. Ne može biti cilj ni teologije ni pobožnosti da se nekako što više u sebi utvrdimo i od drugih odijelimo, kao zasebna i zatvorena skupina, da uzgajamo svoju neku samosvijest, već želja i nastojanje da nas drugi odista razumiju, da odista mogu primiti kao sebi saopćeno nešto što je nama važno, a što bi i njima moglo biti važno, unatoč tome što su možda iz ovog ili onog razloga činjenično u situaciji da su nas skloni krivo shvatiti.

10. Razradivši općenita usmjerenja što ih Drugi vaticanski koncil daje znanstvenoj mariologiji i marijinskoj pobožnosti očito nismo, ne samo iscrpli sve bogatstvo koncilske mariologije, nego nismo uspjeli zahvatiti ni niz osobito važnih konkretnih marioloških tema koje su za taj tekst ključne. Međutim, granice ovog predavanja sile nas da to odgodimo za neku drugu zgodu, a slušatelje i čitatelje usrdno molimo da sami posegnu za tekstom koji je napisan uz otajstvenu prisutnost i djelovanje Duha Svetoga.